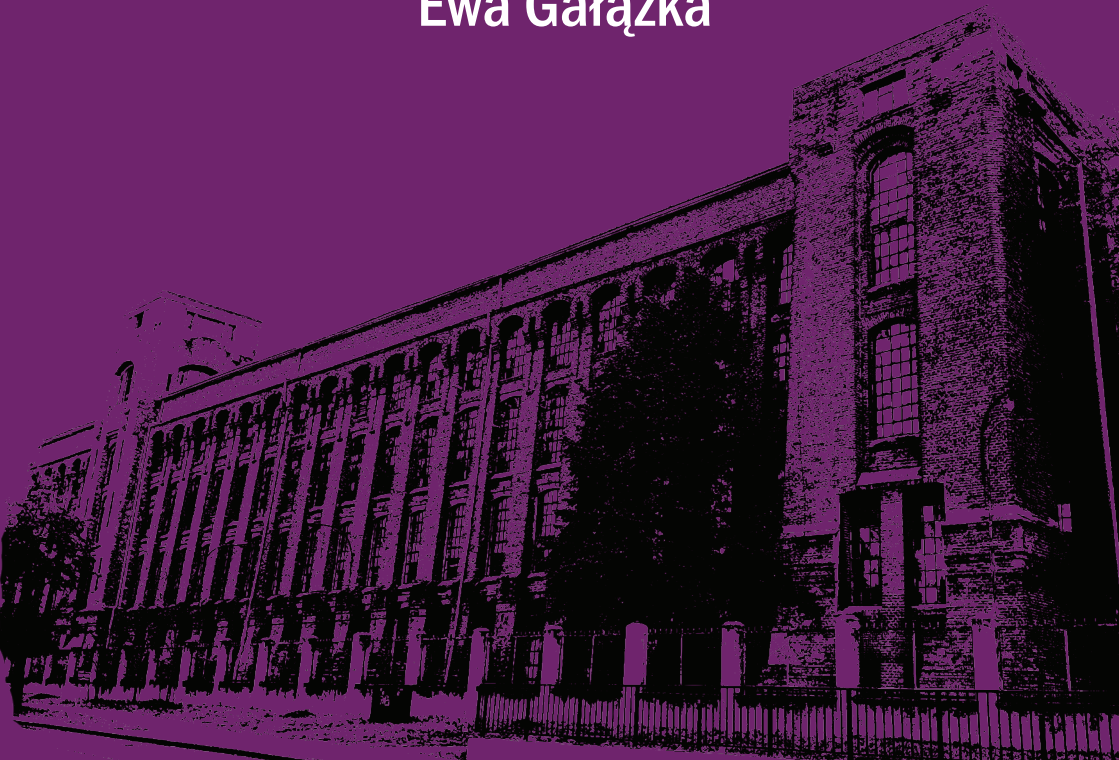

SZYCIE ŻYCIA

Osiedlownik po Starym Widzewie

Ewa Gałązka

Osiedlnik po Starym Widzewie

Ewa Gałązka

Łódź 2018

Wstęp

Osiedlnik, czyli podręczny miniprzewodnik po Starym Widzewie powstał z myślą o rodzinnych spacerach. Czytelnik znajdzie w nim informacje o mijanych miejscach – fabrykach, domach, parkach, kościele, ale i ludziach, którzy tworzyli to miejsce, przyczynili się do rozwoju przemysłu i powstania osiedla, poprowadzenia linii kolejowej i tramwajowej, wybudowania ulic. Jest to opowieść o tym jak z dawnej wsi Widzew narodziła się przemysłowa część Łodzi.

Zdj. 1. Wycieczka po Starym Widzewie, 30.09.18. Zdj. 2. Fabryka Nici Ariadna S.A.

W Osiedlniku historia łączy się ze współczesnością. Ideą publikacji było tworzenie jej we współpracy z mieszkańcami i tak też się stało. Dzieci ze Szkoły Podstawowej nr 37 im. Janusza Kusocińskiego wykonały piękne ilustracje, wykorzystując nici podarowane do działań projektowych przez Fabrykę Nici Ariadna S.A. Uzupełnieniem materiału ilustracyjnego są zdjęcia współczesne, oraz archiwalne pochodzące ze zbiorów mieszkańców, którzy aktywnie włączyli się w powstawanie publikacji.

Zdj. 3. Fabryka Nici Ariadna S.A. – praca z warsztatów Zdj. 4. Pocałunek miłości – mozaika, 2013

Celem Osiedlownika jest zaproszenie do poznawania najbliższej okolicy, odkrywania jej przeszłości, ale i dostrzeganie zmian, jakie nieustannie zachodzą w naszej najbliższej okolicy.

Bardzo dziękuję za pomoc w realizacji projektu i powstaniu publikacji pani Dyrektor Szkoły Podstawowej nr 37 im. J. Kusocińskiego - Agnieszce Górze wraz z gronem pedagogicznym, Pani Prezes Fundacji Prospołecznej Poducha - Izabeli Piwowarskiej-Jędrzejczyk, autorom fotografii - Karolowi Pilarzowi oraz Agnieszce Skrobisz oraz Sebastianowi Stolińskiemu, mieszkańcom Łodzi, dzieciom i młodzieży.

1. Stary Widzew

Obszar, który dziś określamy mianem Stary Widzew to część dzielnicy Widzew (nazwa Osiedla Stary Widzew obecnie obejmuje również obszar Księżego Młyna i ul. Przędzalniana). Stary Widzew ma swoją odrębną historię związaną z powstałą w XIV wieku wsią zwaną Widzew lub Widzewnica. Jest to obecny obszar w pomiędzy Widzewska Manufakturą a Fabryką Nici Ariadna. Na początku XX wiek była tu zwarta zabudowa, na którą składało się drewniane osiedle robotnicze tzw. domków kunitzerowskich. Obszar ten miał ciekawy charakter – znajdowały się tu dwie duże fabryki zatrudniające wielu robotników, ale zabudowa była typowo wiejska. Było tu osiedle drewnianych krytych gontem prostych domów z obszernym poddaszem. Układ ulic był regularny, a głównym traktem prowadzącym do Rokicin jeździł elektryczny tramwaj. Po przyłączeniu do Łodzi, życie w tej części miasta szybko się zmieniło, przeprowadzona została elektryfikacja, kanalizacja, a ulice zostały wybrukowane. W okresie międzywojennym powstał tu pierwszy w tej części miasta kościół p.w. św. Kazimierza konsekrowany w 1936 roku, znajdujący się przy ul. Kazimierza.

Historia

Wieś Widzew (zwana też Widzewnicą) powstała w średniowieczu. W XIV wieku i należała do kapituły biskupów wrocławskich. Najstarszy dokument o wsi pochodzi z roku 1327. Wieś była niewielka, jednak dogodnie położona w pobliżu rzeki Jasień i gęstych lasów. Niestety ziemia była tu słabej jakości, nieurodzajna, co nie sprzyjało rozwojowi osady. Sołtys był właścicielem młyna oraz dwóch łąnów ziemi. Wieś nie miała zbyt wielu mieszkańców. . W 1534 roku na polecenie biskupa Jana Karnkowskiego dokonano spisu ludności i zabudowy . Wieś liczyła wówczas 5 łąnów i znajdował się w niej nowy młyn. O jej skromnych rozmiarach świadczy inny zapis z końca XVI wieku, wówczas było tu zaledwie osiem gospodarstw chłopskich i folwark należący do sołtysa. O tym że wieś była uboga świadczy skromna danina składana rocznie przez jej mieszkańców: każdy po 30 jaj, 1 ser i 2 kury oraz 5 dni pańszczyzny.

Mieszkańcy wsi

Od początku swojego powstania wieś była niewielka. W końcu XV wieku było w niej zaledwie sześć zagród a w 1623 jedynie trzy. U progu XIX wieku we wsi mieszkało tylko 14 osób. Najgorzej sytuacja przedstawiała się w roku 1792, kiedy to we wsi pozostał zaledwie jeden kmieć. Widoczna zmiana demograficzna następuje w pierwszej ćwierci XIX wieku i dostrzegalne jest zwiększenie liczby mieszkańców. W tym czasie zmienił się również plan przestrzenny wsi. Uporzędkowano ulice i zmieniono ich układ. Pojawili się też nowi mieszkańcy przesiedleni ze wsi Wólka.

Zdj. 1.1. ul. Piłsudskiego

Wieś Widzew w XIX i XX wieku - próby przyłączenia do Łodzi

Administracyjnie grunty Widzewa należały do folwarku Stara Wieś oraz wójta łódzkiego.. Zmiany nastąpiły w 1867 roku, wówczas wieś weszła w skład gminy Chojny. Pierwsze próby włączenia jej do Łodzi podjął właściciel Widzewskiej Manufaktury Juliusz Kunitzer .Niestety magistrat w 1881 roku nie wyraził na to zgody. Dopiero w 1906 roku do miasta dołączono osadę fabryczną przy Widzewskiej Manufakturze (czyli tylko główną część wsi, która rozciągała się wtedy już po Chojny). Granicą miasta stała się ul. Widzewska, ale obszar wokół dzisiejszej Fabryki Nici Ariadna pozostał nadal poza granicami miasta. W 1915 przyłączono jeszcze tereny przy kolei obwodowej (okolice ulicy Milionowej). Kolejną próbę włączenia pozostałej części wsi Widzew do Łodzi podjęto dopiero w 1928 roku, jednak wniosek ponownie odrzucono argumentując, że obszar ten nie jest gotowy na włączenie do miasta. Ostatecznie dopiero w 1945 roku przyłączono gminę Chojny do miasta, a wraz z nią cały Widzew.

2. Widzewska Manufaktura

Historia

Powstanie Widzewskiej Manufaktury rozpoczyna się w roku 1878, wówczas Ludwik Meyer (ten którego pamiętacie zapewne jako właściciela jedynej w Łodzi prywatnej ulicy – pasażu Meyera, czyli obecnej ulicy Moniuszki) kupił 41 morgów ziemi położonej we wsi Widzew. Jednak nie zrealizował planu budowy nowej fabryki, ziemię odsprzedał za 15 tysięcy rubli, szwagrowi Juliuszowi Kunitzerowi w 1879 roku. Miejsce na nową fabrykę było idealne, w pobliżu były dwie rzeki, które dziś trudno dostrzec – Jasień i Łódka, a także dogodne położenie przy drodze prowadzącej do Rokicin. Nowy teren dawał możliwość wybudowania fabryk poza miastem, w którym w tym czasie, brakowało już gruntów pod zabudowę przemysłową. Odleglejsze od centrum tereny dawały też możliwość obniżenia kosztów produkcji i tańszego zatrudnienia robotników. Początkowo Kunitzer rozpoczął produkcję tkanin wełnianych. Aby zwiększyć produkcję i rozwinąć fabrykę do spółki przystąpił Juliusz Heintzel. Wartość zakładu wyceniono na 440 tysięcy rubli. W ten sposób powołano spółkę Manufaktura Bawełniana Heintzel i Kunitzer. Wybudowano nowe budynki w głębi parceli i rozpoczęto produkcję tkanin bawełnianych. Fabryka wzmocniona finansowym wkładem Heintzela w wysokości 225 tysięcy zaczęła się szybko rozwijać. Interesujące są dane dotyczące zatrudnienia, w 1894 roku fabryka zatrudniała 1020 robotników, a sześć lat później już 3320. Świetna passa zaowocowała utworzeniem Towarzystwa Akcyjnego Widzewskiej Manufaktury Bawełnianej Heintzel i Kunitzer. Kapitał akcyjny wyceniono na 3 miliony rubli.

Zdj. 2.1. WiMa Zakłady Przemysłów Twórczych

Zdj. 2.2. Zegar w bramie głównej

Fabryka doskonale się rozwijała, wokół niej powstało osiedle drewnianych domków, było ich aż 150. Powstała szkoła, szpital przyfabryczny, a także konsum. Można powiedzieć, że był to rodzaj miasteczka, lecz nadal administracyjnie było wsią, w której działała jedna z większych fabryk zatrudniająca ponad 3 tysiące robotników. W skład fabryki wchodziły przędzalnia, tkalnia, bielnik, apretura i inne. Początkowo energię czerpano z maszyny parowej, a następnie powstała elektrownia.

Juliusz Kunitzer

Zaczynał swoją karierę przemysłowca, jako czeladnik tkacki – tak został wymieniony w spisie robotników w Kaliszu. W Łodzi w 1866 roku rozpoczął pracę w fabryce Haertschla przy ul. Piotrkowskiej 72 (obecnie jest to miejsce gdzie znajduje się Grand Hotel). W 1874 roku fabryka trafiła do Meyera i Kunitzera, którzy chcieli wspólnie prowadzić działalność. Jednak ostatecznie Kunitzer zrezygnował z fabryki przy ul. Piotrkowskiej i odkupił od Meyera grunt we wsi Widzew.

Juliusz Kunitzer był postacią dość kontrowersyjną, to śmiały przemysłowiec, współwłaściciel dwóch prężnie działających fabryk we wsi Widzew (Towarzystwa Akcyjnego Widzewskiej Manufaktury Bawełnianej Heintzel i Kunitzer oraz pierwszej na terenie Polski fabryki nici – Towarzystwo Akcyjne Widzewskiej Manufaktury Niciarnianej), przewodniczący Chrześcijańskiego Towarzystwa Dobroczynnego, filantrop. Przy widzewskiej fabryce powstała też szkoła i szpital.

Należał do pomysłodawców i realizatorów wprowadzenia na Łódzkie ulice elektrycznych tramwajów, nastąpiło to w 1898 roku. Dzięki zapobiegliwości Kunitzera, krótko po wprowadzeniu na łódzkie ulice, tramwaje zaczęły jeździć również do jego fabryki przy szosie Rokicińskiej. Był on również odpowiedzialny za rozwój łódzkich tramwajów podmiejskich. Potrzeba rozwijania szybkiego i bezpośredniego transportu surowców, jak i towarów zainicjowała dążenia fabrykanta to rozwijania linii kolejowej usytuowanej nieopodal fabryki.

A jednocześnie Kunitzer był bezwzględny przeciwnikiem strajków robotniczych. Należał do Związku Fabrykantów Łódzkich, który jasno opowiadało się przeciwko wystąpieniom robotniczym i strajkom. Był jednym z najbardziej nieugiętych fabrykantów, w kwestii strajków. Przeciw robotniczym buntom wzywał wojsko, dochodziło do zamieszek i niepokojów. Szczególnie nasiliły się one w 1905 roku. Obecnie na ścianie fabryki znajdują się pamiątkowe tablice, jedna z nich poświęcona jest wydarzeniom, które rozpoczęły się 1 lutego 1905 roku. Wówczas rozpoczęło się zbrojne wystąpienie robotników przeciwko trudnym warunkom pracy i niskim płacom.

Ich zakończenie było bardzo dramatyczne. 30 września 1905 w tramwaju nr 17 na ul. Nawrot przy ul. Piotrkowskiej Kunitzer został zastrzelony przez robotnika Adolfa Szulca, działacza PPS. Pogrzeb fabrykanta był wielką manifestacją, wzięli w nim udział zarówno przemysłowcy, jak i robotnicy, którym za ten dzień wypłacono dniówkę.

Oskar Kon

Po śmierci Juliusza Kunitzera firmą kierował Oskar Kon, który był początkowo kierownikiem działu sprzedaży, a od 1897 roku był jednym z dyrektorów przedsiębiorstwa. W 1910 roku fabryka zaczęła funkcjonować pod nazwą Widzewska Manufaktura. Kon w 1912 roku wszedł do zarządu firmy (miał wówczas 15% akcji), a w latach 20. był jej głównym akcjonariuszem, i posiadał 90% udziałów w fabryce. W 1916 roku został dyrektorem generalnym zakładów. W okresie międzywojennym fabryka została zmodernizowana i powiększyła asortyment produktów.

Jest to czas gwałtownego rozwoju, choć w tym czasie została dwukrotnie postawiona w stan upadłości finansowej – w 1932 oraz 1939 roku. Zadłużenie firmy wynosiło 62 mln zł, czyli dwukrotnie więcej niż kapitał akcyjny.

Oskar Kon w nieznanych okolicznościach, już po zajęciu Łodzi przez Niemców, wyjechał z kraju i zamieszkał w Meksyku, zmarł w 1961 roku.

Rozwój fabryki

W okresie międzywojennym wybudowano nowe przędzalnię, odlewnię żelaza i metali oraz tartak. Powstał oddział zajmujący się produkcją maszyn włókienniczych oraz części zamiennych. Warto o tym pamiętać gdyż po drugiej wojnie światowej tradycje te będą rozwijane przez powstały zakład WiFaMa. Znaczna część wyrobów Widzewskiej Manufaktury była eksportowana do krajów Europy, Azji, Ameryki południowej oraz Afryki. W roku 1927 Wi-Ma zatrudniała 10 tysięcy robotników.

W czasie wojny fabryka była częścią koncernu Hermana Goeringa. Warto wspomnieć, że powstały tu zakłady koncernu Zellgarn, w których produkowano włókna kazeinowe (czyli z zsiadłego mleka) wykorzystywane m.in. w lotnictwie. Ta część produkcji, a także eksperymenty z wyrobem chemikaliów zostały rozwinięte po 1945 roku przez działające w tej części miasta Zakłady Włókien Sztucznych Anilana (później Zakłady Włókien Chemicznych „Chemitex-Anilana”. Fabryka produkowała włókna celulozowe, ale także syntetyczne włókna spożywcze. Od roku 1965 prawdziwym hitem produkcyjnym i rynkowym stała się anilana czyli włóko poliakrylonitrylowe. Miało ono szereg ciekawych właściwości. Fabryka zaprzestała produkcji w latach 90 XX wieku. Z zakładami Anilaną związana jest historia klubu sportowego i wielu sukcesów w piłce ręcznej, ale o tym, opowiemy w innym miejscu.

Część Widzewskiej Manufaktury produkująca tkaniny bawełniane po drugiej wojnie światowej została przekształcona w Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. 1 Maja, które funkcjonowały w okresie PRL-u. Pozostałości tej części fabryki obecnie noszą nazwę WiMa Zakłady Przemysłów Twórczych. Znajdują się tu liczne pracownie i studia artystyczne.

Mural i mozaika

W 2017 w ramach festiwalu Czterech Kultur na ścianie budynku fabryki od ul. Piłsudskiego powstało przedstawienie słowiańskiej bogini Mokosz. Dzieło brytyjskich artystek Nomad Clan. Kim była namalowana postać, i jak łączy

się z widzowską fabryką? Otóż była to bogini opiekująca się kobietami, ale i odpowiedzialna za płodność ziemi. W ten sposób odnosi się również do widzowskiej fabryki, która zatrudniała większości kobiety. Bogini była odpowiedzialna za strzyżenie owiec i przędzenie lnu, ale także za los i życie. Mokosz jest związana z wilgotną ziemią, dającą obfite plony, stąd na muralu, wokół twarzy bogini znajdują się płody rolne – rodzaj rogu obfitości. Bystry obserwator zauważy również szpulkę nici, odnoszącą się oczywiście do przemysłu włókienniczego.

Zdj. 2.3. Mural – bogini Mokosz, 2017   Zdj. 2.4. Mural – bogini Mokosz, 2017

Umieszczone po bokach kobiecej postaci kury odnoszą się do ofiar z kogutów składanych słowiańskiej bogini przez młode kobiety.

Zdj. 2.5. WiMa, mural – Czterech kultur, 2107   Zdj. 2.6. Pocałunek miłości – mozaika, 2013

W przejściu podziemny pod ul. Piłsudskiego tuż przy fabryce można zobaczyć bardzo ciekawą mozaikę: „Pocałunek miłości”. Co przedstawia? W jej centrum, w kole znajduje się serce ujęte dwiema parami form, które mogą przywoływać wyobrażenie strzałek a może jest to uproszczony rysunek

jaszczurek. Najważniejsze jest przesłanie pracy, optymistyczne, otwierające widza na sztukę i... miłość.

Autorem projektu i realizacji mozaiki jest Andrzej Miastkowski vel Egon Fietke. Powstała ona w 2013 roku, w wykonaniu projektu uczestniczyli również łodzianie.

Dzieciaki czy wiecie:

- Wybierz się na spacer po Wi-Ma, odkryj nowe pasje, poznasz ciekawych ludzi i rozwiniesz swój twórczy potencjał.

Zdj. 2.7. WiMa – praca z warsztatów

3. Fabryka Nici Ariadna S.A.

Historia

Fabryka Nici Ariadna S.A. to wyjątkowe miejsce, powstała w 1897 roku i niemalże nieustannie od 121 lat produkuje nici. Jak to się wszystko zaczęło? Była to pierwsza na ziemiach polskich fabryka nici, trzeba o tym pamiętać! Bardzo ważny jest również fakt, że jest to jedna z nielicznych łódzkich fabryk, które przetrwały ustrojową transformację po 1989 roku i niemal od powstania – z drobną przerwą w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej, aż po dziś produkuje nici!

Zdj. 3.1. Fabryka Nici Ariadna S.A.

Zdj. 3.2. Fabryka Nici Ariadna S.A. – praca z warsztatów

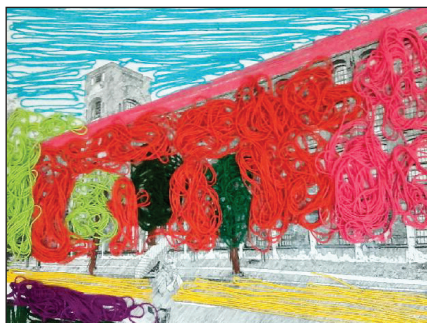
Widzewska Manufaktura Niciarniana została założona przez Juliusza Kunitzera. Początkowo wszedł on w spółkę z Lejzorem Lourie, który był założycielem i właścicielem fabryki nici mieszczącej się przy obecnej ul. Kopernika 34. Wspólnie wybudowali fabrykę we wsi Widzew, nieopodal zakładów bawełnianych Kunitzera. W wyniku spółki powstało Towarzystwo Akcyjne Widzewskiej Manufaktury Niciarnianej. W 1898 roku fabryka zatrudniała już ponad 400 osób, większości były to kobiety (około 2/3). Zakład produkował nici do szycia, haftowania, szydełkowania, a także dekoracyjne tasiemki często używane w tamtych czasach do ozdabiania odzieży. W większości były to nici bawełniane, trzeba na to zwrócić uwagę, gdyż obecnie do szycia produkuje się głównie nici z tworzyw syntetycznych, nici bawełniane (muliny i kordonki to asortyment dla miłośników rękodzieła). Proces produkcji zaczynał się w przędzalni, a później nici były przewijane, farbowane, przygotowywane do sprzedaży i pakowane.

Angielski zarząd fabryki

Już na początku produkcji maszyny, jak i wykwalifikowani pracownicy fabryki pochodzili głównie z Anglii, która wówczas była istotnym ośrodkiem przemysłowym. Nastawiając się na rosyjskie rynki zbytu fabryka szybko musiała się zmierzyć z konkurencją, w postaci Newskiej Fabryki Nici działającej w Petersburgu.

Zdj. 3.3. Fabryka Nici Ariadna S.A.

Zdj. 3.4. Fabryka Nici Ariadna S.A. – praca z warsztatów

W rzeczywistości była to filia szkockiego koncernu. Przewyciężenie konkurencji okazało się niemożliwe, dlatego też widzevska fabryka została włączona do angielskiej firmy. Od 1906 roku to właśnie z Anglii pochodził zarząd, jak i kadra kierownicza fabryki. Od tego momentu następuje dynamiczny rozwój zakładu. Zwiększono asortyment produkcji, główne kierunki zbytu to Azja oraz Rosja.

W tym czasie przy fabryce powstała jadłodajnia, z której mogli korzystać wszyscy pracownicy fabryki oraz założono przyfabryczny szpital. Rozwijano również działania edukacyjne dla młodych pracowników, działała biblioteka, a także funkcjonowała świetlica, w której odbywały się różnorodne wydarzenia. Rozwijano działania sportowe, szczególnie wspierano tenis, piłkę nożną, powstało również boisko do krykieta.

Osiedle robotnicze

Bardzo istotne było założenie osiedla robotniczego, które powstało w latach 1906-8. Znajduje się ono przy obecnej ul. Czechosłowackiej, gdzie była brama, zamykana na noc. Całe osiedle było ogrodzone i pilnowane przez

stróża. Osiedle przetrwało do dziś i składa się z sześciu parterowych budynków (w każdym jest po osiem mieszkań) łącznie osiedle to liczy 98 mieszkań. Budynki umieszczone są w dwóch szeregach po trzy. Każdy z długich domów składa się z mieszkań usytuowanych z obu stron budynku. Do mieszkań wchodzi się z trójkątnej sieni, gdzie umieszczone są drzwi wejściowe do dwóch mieszkań – każde złożone jest z dwóch izb, o powierzchni około 30 metrów kwadratowych. Dopelnieniem mieszkań były szeregowo umieszczone komórki, pralnie, magiel i ubikacja. Osiedle uzupełniały niewielkie ogródki należące do mieszkańców.

Zdj. 3.5. Dawne osiedle przy Widzewskiej Manufakturze Niciarnianej

Zdj. 3.6. Dawne osiedle przy Widzewskiej Manufakturze Niciarnianej

Nieopodal fabryki znajduje się jeszcze jeden budynek mieszkalny przy ul. Niciarnianej 5, obecnie tuż przy stacji kolejowej. Budynek formą przypominający architekturę obronną, nazywany był Pawiakiem. Wielu mieszkańców to dawni lub obecni pracownicy fabryki.

Fabryka w XX wieku

Trudny moment dla fabryki stanowiła pierwsza wojna światowa, wówczas w zakładach prowadzono naprawy aparatów telefonicznych. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, krótko kontynuowana była produkcja telefoniczna. Szybko jednak powrócono do produkcji nici. Należy pamiętać, że nadal kierownictwo fabryki stanowili przede wszystkim Anglicy, ale również Austriacy i Niemcy.

Przed wybuchem drugiej wojny światowej fabryka zatrudniała 1260 pracowników i produkowała rocznie 550 ton nici. Warto zwrócić uwagę, że

kryzys finansowy, który pojawił się w końcu lat 20., i który spowodował upadek wielu fabryk, dla fabryki nici był bardzo korzystny. Otóż z braku pieniędzy wzrosło zainteresowanie szyciem, reperowaniem i przerabianiem odzieży w domach, a do tego niezbędne były nici! Fabryka dobrze się rozwijała. Po drugiej wojnie światowej zatrudnienie przekraczało 1000 pracowników, a produkcja wzrosła do 800 ton nici rocznie. Obecnie fabryka zatrudnia około 260 osób i produkuje rocznie 800 ton nici. Wyraźnie widoczny jest wzrost wydajności nowoczesnych maszyn przy zmniejszonym zatrudnieniu.

W 1946 roku zmieniono nazwę zakładu na Państwowe Zakłady Przemysłu Bawełnianego nr 16, a trzy lata później zakłady otrzymały imię Hanksi Sawickiej. W 1964 roku fabryka otrzymała nazwę Ariadna (stosowane obecnie logo fabryki pochodzi właśnie z tego czasu), odwołując się do mitologicznej opowieści o Tezeuszu i Minotaurze przywołana została postać Ariadny, która ofiarowała nić ułatwiającą powrót Tezeusza z labiryntu.

Obecnie wszystkie nazwy produktów wywodzą się z mitologii, warto również pamiętać, że są zastrzeżone w urzędzie patentowym, a także posiadają liczne certyfikaty świadczące o ich doskonałej jakości i bezpieczeństwie stosowania np. w odzieży dla niemowląt. W fabryce produkuje się nici o wyjątkowych właściwościach np.: ogniotrwałe, wodoodporne, fluorescencyjne, niewidoczne w świetle podczerwonym i takie o dużej wytrzymałości. Produkowane są również nici specjalistyczne, używane w przemyśle budowlanym, spożywczym, czy poligraficznym. W kategorii nici do szycia produkuje się przede wszystkim nici poliestrowe o różnej wytrzymałości, natomiast ważną gałęzią produkcji są nici hobbystyczne przeznaczone do rękodziela – haftowania, szydełkowania i innych form robótek ręcznych.

Kultura

Ważnym miejscem związanym z fabryką, nie tylko nazwą jest Dom Kultury Ariadna należący do Widzewskich Domów Kultury. Prowadzi on działalność dla dzieci, młodzieży i seniorów, odbywają się tu zajęcia artystyczne, muzyczne, teatralne, działają zespoły ludowe i taneczne. Dom kultury stara się łączyć historię miejsca z potrzebami mieszkańców. Działalność kulturalna

na terenie fabryki była obecna od pierwszego dziesięciolecia XX wieku. Jak już zostało wspomniane przy fabryce nici istniała szkoła, biblioteka, a także odbywały się konkursy na najpiękniejsze hafty oraz wyroby wykonywane szydełkiem, doceniano nie tylko ciężką pracę w fabryce, ale również zręczne ręce, cierpliwość i twórczość kobiet. Znana jest również opowieść, że aby zapobiec kradzieżom przy wyjściu z fabryki umieszczano kosze z wyrobami, które w razie potrzeby mogli zabrać do domu pracownicy. Należy podkreślić, że obecnie odbywa się konkurs „Z nici Ariadny”, którego patronem jest fabryka, a najpiękniejsze prace prezentowane są na wystawach w Centralnym Muzeum Włókiennictwa. W ten sposób wspierane jest rękodzieło i artystyczna pasja do haftu i szydełkowania.

Zdj. 3.7. Fabryka Nici Ariadna S.A.

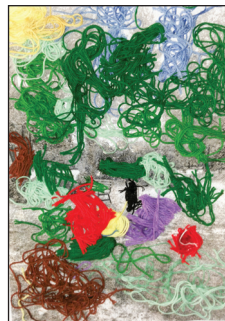

Zdj. 3.8. Fabryka Nici Ariadna S.A. – praca z warsztatów

Naprzeciwko fabryki znajduje się obecnie park im. Baden Powella, czyli naczelnego skauta świata, ważnej postaci dla światowego skautingu oraz polskiego harcerstwa. Warto odwiedzić to miejsce, aby zrelaksować się, odpocząć lub uprawiać sport. Dla dzieci znajduje się tu duży plac zabaw, górka na której można uprawiać saneczkowe zjazdy, a także amfiteatr. Ważnym miejscem jest hala sportowa oraz boiska. Ten zielony obszar połączony jest z parkiem im. 3-go Maja. Nazwa została nadana z okazji 125 rocznicy uchwalenia Konstytucji. Jeszcze w okresie międzywojennym wybudowano tu infrastrukturę sportową m.in. korty tenisowe. W wyniku powojennej rozbudowy powstały kolejne obiekty, a w latach 90 XX wieku wzniesiona została hala sportowa należąca do MOSiR-u.

Zdj. 3.9. Park im. Baden-Powella

Zdj. 3.10. Park im. Baden-Powella
praca z warsztatów

Dzieciaki czy wiecie:

- Kim była mitologiczna Ariadna, dlaczego wybrano ją na patronkę fabryki nici?
- Do czego można używać nici, w jakich branżach przemysłowych?
- Jakie osiedla robotnicze znasz w Łodzi, gdzie się one znajdują i do jakich fabrykantów należały?
- Chodźcie na spacer ul. Niciarnianą, możecie zobaczyć jak dziś wyglądają stare mury fabryki, nadal majestatyczne i mocne, albo możesz zajrzeć do Domu Kultury Ariadna, mają ciekawe zajęcia dla małych i dużych, a może wolisz spacer po parku i zabawy na placu zabaw. Nie siedź w domu odkrywaj najbliższą okolicę.

4. Kościół św. Kazimierza

Miejsce, na którym miał stać kościół wyznaczono już w XIX wieku, jednak świątynię erygowano dopiero w 1911 roku, a parafie jeszcze później. Dokonał tego w 1923 roku biskup Wincenty Tymieniecki. W latach 1925-36 trwała budowa świątyni. Autorem projektu był Józef Kaban-Korski. Ostatecznie kościół otynkowany został dopiero na początku XXI wieku. Jest to świątynia na planie krzyża łacińskiego, trójnawowa, w stylu neoempirycznym. Wewnątrz znajduje się pięć ołtarzy. Na uwagę zasługuje ambona w kształcie łodzi oraz mozaika ołtarza głównego z przedstawieniem Maryi Niepokalanej. Elewację zdobią dwie wieże. Zastosowana dekoracja jest delikatna, oszczędna w formach. W narożach zastosowano pilastry. Na uwagę zasługuje płaskorzeźba ukazująca koronację Maryi.

Zdj. 4.1. Kościół pw. Św. Kazimierza Zdj. 4.2. Kościół pw. Św. Kazimierza – detal

Kościół był jedną z trzech świątyń katolickich dostępnych dla wiernych w czasie okupacji.

Kino Pokój

Przy kościele usytuowany był dom parafialny, wybudowany w 1929 roku. W okresie międzywojennym znajdowało się tu kino „Bratnia strzecha”, po drugiej wojnie światowej zmieniło ono nazwę na „Pokój”.

Zdj. 4.3. Dawne kino Pokój

Zdj. 4.4. Blok w miejscu dawnego kina Pokój

Obecnie kino zostało przebudowane (drobne elementy jego formy architektonicznej) można dostrzec w bryle wielopiętrowego bloku mieszkalnego wzniesionego u zbiegu ul. Kazimierza i ul. Niciarnianej.

Dzieciaki czy wiecie:

- Gdy wejdziecie do kościoła pomyślcie dlaczego ambona ma kształt łodzi?
- Kim był patron kościoła?

Zdj. 4.5. Kościół pw. Św. Kazimierza
praca z warsztatów

Zdj. 4.6. Kościół pw. Św. Kazimierza
praca z warsztatów

5. Sport i rekreacja

W 1910 roku kadra Widzewskiej Manufaktury, głównie Niemcy i Anglicy założyli Towarzystwo Miłośników Rozwoju Fizycznego. Siedziba znajdowała się przy ul. Niciarnianej. Niestety działało ono zaledwie cztery lata. Szczególnie wspierano piłkę nożną i tenis. W pobliżu fabryki nici znajdowało się również boisko do krykieta

W 1922 roku powstało Robotnicze Towarzystwo Sportowe. Skupiało ono przede wszystkim miłośników piłki nożnej. Piłkarze trenowali nieopodal, przy dzisiejszej ul. Piłsudskiego naprzeciwko willi dyrektora Widzewskiej Manufaktury.

Zdj. 5.1. Stadion RTS Widzew – przed przebudową

Zdj. 5.2. Stadion RTS Widzew przed przebudową

W 1928 roku powstał Klub Sportowy „Widzewska Manufaktura”. Klub otrzymał od kierownictwa fabryki plac przy ówczesnej ul. Rokicińskiej, obecnie zabudowania stadionu RTS Widzew. Urządzono tu boisko piłkarskie, bieżnię, skocznię i rzutnie lekkoatletyczną, powstały również boiska do siatkówki i koszykówki. Znajdowała się tu również strzelnica oraz korty tenisowe. Towarzystwo zostało reaktywowane po drugiej wojnie światowej., jednak działało zaledwie rok i zostało przejęte przez Robotnicze Towarzystwo Sportowe „Widzew”.

Po wojnie Robotnicze Towarzystwo Sportowe przejęło dawne tradycje, a przede wszystkim rok założenia Towarzystwa Miłośników Rozwoju Fizycznego – 1910 i przeniósło się na boisko należące do wspomnianego

wcześniej Klubu Sportowego Widzewska Manufaktura, mieszczącego się przy obecnej ul. Piłsudskiego, w miejscu obecnego stadionu klubu sportowego Widzew. Obecny stadion został wybudowany w latach 2015-17.

Pisząc o sporcie na terenie Widzewa należy jeszcze wspomnieć o Klubie Sportowym „Anilana”. Powstał on w 1948 przy Zarządzie Okręgowym Związku Zawodowego Pracowników Przemysłu Chemicznego. Początkowo nosił nazwę Chemia, a od 1952 roku Unia, zaś od roku 1978 przyjął nazwę Anilana i działał do 2004 roku. Podstawową działalnością była piłka ręczna. Z widzewskiego klubu wywodziło się wielu znaczących zawodników, w tym kilku olimpijczyków. Tradycje klubu kontynuuje Politechnika Łódzka.

Warto również wspomnieć o powstałym w roku 1978 klub Sportowy Wifama, który mieści się na tyłach Domu Kultury Ariadna przy ul. Niciarnianej. Obecnie klub zajmuje się szkoleniem młodych siatkarzy.

***

Stary Widzew to miejsce łączące historię włókiennictwa i współczesność nowoczesnego miasta. Można tu odkrywać przeszłość Łodzi, odpocząć wśród zieleni parków lub przeżyć sportowe emocje.

Spis treści:

1. Wieś Widzew
2. Widzewska Manufaktura
3. Fabryka Nici Ariadna S.A.
4. Kościół św. Kazimierza
5. Sport i rekreacja

Lista autorów zdjęć:

- Sebastian Stoliński: 2.2 , 2.5 , 3.9 , 5.1 , 5.2
- Karol Pilarz: 2.1 , 3.1 , 3.3
- Agnieszka Skrobisz: 1.1 , 2.3 , 2.4, 3.6 , 4.2
- Paweł Skrobisz, SP 189: 2, 3.5 (zdjęcia konkursowe)
- Julia Skrobisz, SP 189: 4 (zdjęcie konkursowe)
- Jan Mikołajczyk, SP 205: 4.3 , 4.4 (zdjęcie konkursowe)
- Ewa Gałązka: 2.6 , 4.1
- Piotr Gałązka: 1
- Karolina Gałązka: 3.7
- Patryk Graczyk, SP 37: kolaż z tyłu okładki (zdjęcie konkursowe)

Opracowanie merytoryczne:

Ewa Gałązka

Projekt okładki i skład tekstu:

Michał Glezer

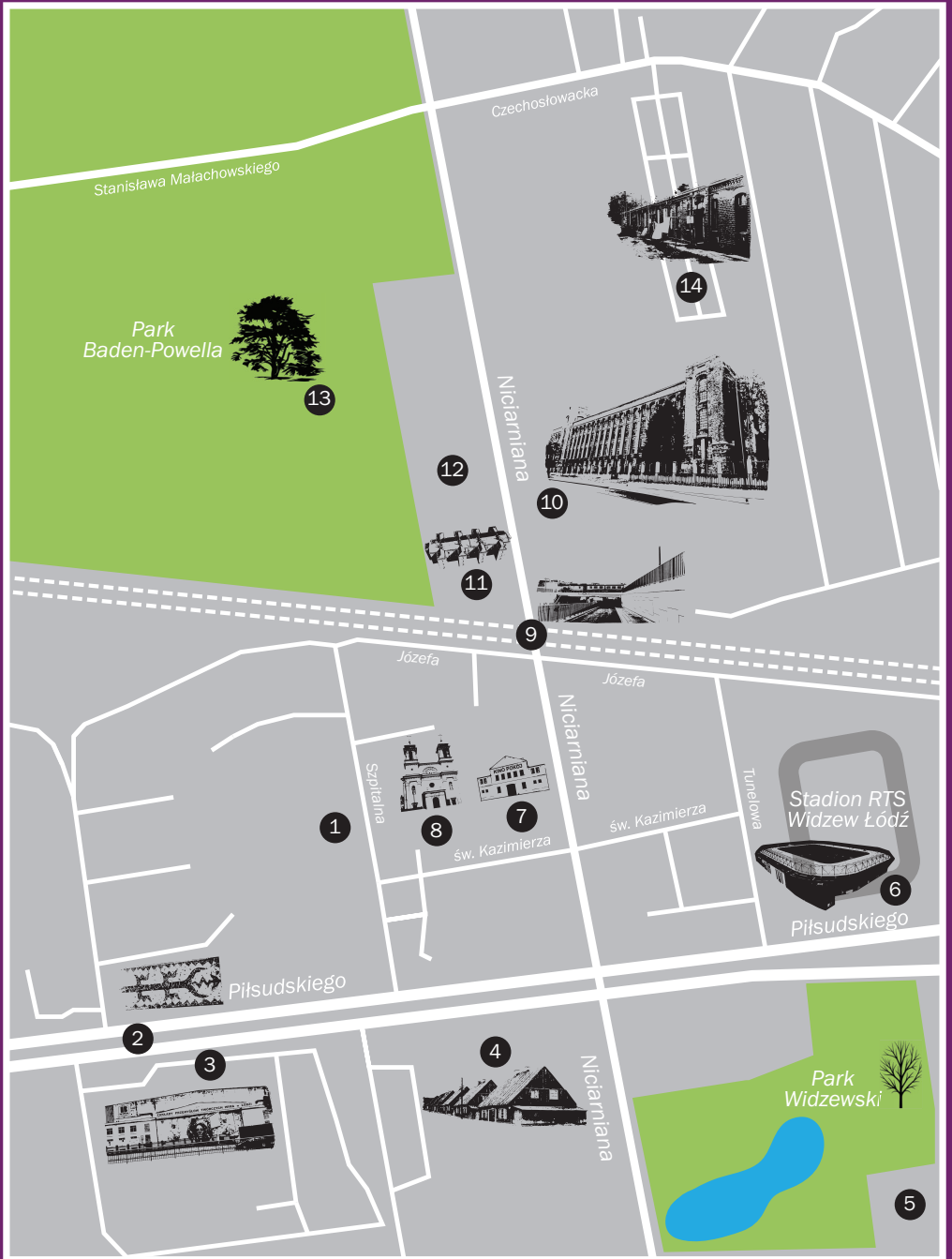
Lista autorów prac warsztatowych:

- Zdj. 3 Monika Kulasek, Oliwia Nastarowicz 3a, SP 37,
- Zdj. 2.7 Weronika Domańska, Aleksy Danielczuk 3a, SP 37,
- Zdj. 3.2 Mateusz Cichosz, klasa 5c, SP 37,
- Zdj. 3.4 Oliwia Barańczyk, klasa 5c, SP 37,
- Zdj. 3.8 Maria Płuciennik, klasa 5c, SP 37,
- Zdj. 3.10 Julia Mlonka, Pola Łukasik 3a, SP 37,
- Zdj. 4.5 Amelia Grzejszczak, klasa 5c, SP 37,
- Zdj. 4.6 Julia Kolasa, Zuzanna Idowska 3a, SP 37,

Legenda

1. Szkoła Podstawowa nr 37 im. Janusza Kusocińskiego	8. Kościół p.w. św. Kazimierza
2. Mozaika - Pocałunek miłości	9. Tunel i Stacja „Niciarniana”
3. Widzewska Manufaktura	10. Fabryka Nici Ariadna S.A.
4. „Domki kunitzerowskie”	11. „Pawiak”
5. Klub Sportowy „Anilana”	12. Dom Kultury „Ariadna”
6. Stadion RTS Widzew	13. Park im. Roberta Baden Powella
7. Kino Pokój	14. Osiedle robotnicze (Grembach)

mapa

dr Ewa Gałązka - historyk sztuki, wykładowca akademicki, animator kultury, miłośniczka szycia i rękodzieła - prezentuje swoje krawieckie pomysły i nie tylko na @szyckazdymoze.

Absolwentka historii sztuki Uniwersytetu Łódzkiego. Prezes Fundacji Szycie Życia - zachęca do rozwijania pasji szycia i rękodzieła, a także przywołuje włókiennicze i historyczne tradycje Łodzi, promuje kulturę i sztukę

Sfinansowano ze środków zadania Miejski Program Mikrograntów współfinansowanego ze środków Miasta Łodzi realizowanego przez Centrum OPUS.